

محيى الدين ابن عربي

ذوالنون مصري

سخنان، احوال و مقامات

ترجمة كتاب:

الكوكب الدرى

فى مناقب ذى النون المصرى

ترجمه و مقدمه:

مسعود انصارى

فهرست مطالب

۱۱	.....	بیشگفتار
۱۵	.....	در حدیث دیگران
۱۸	.....	دیباجهی کتاب
۲۸	شقران عابد	محنت
۳۰	دیگر استادان	عرفان ذوالنون
۳۱	شاگردان	احوال وی
۳۷	اقران	ادب ذوالنون
۳۸	ذوالنون و بایزید بسطامی	آثار
۴۱	شمائل	وفات
۱۲۹	.....	کلیات
۱۵۲	محنت او و دیدار او با متوکل	نام، نسب و سرزمین او
۱۵۵	فتوت	فضیلت و کمال او
	حکایت او با زراقه به هنگام بازگشت	وفات
۱۵۹	از بغداد	دلیل توبه و آغاز سلوک
۱۶۱	خلوت، سماع و پرهیزگاری	دانش او در حدیث
	امانت، کیاست، گرامی داشت	احادیثی که از مالک بن انس روایت کرده است
۱۶۳	اهل دانش	۱۵۰

۲۶۳	ادب	۲۸۵	حکَم
۲۶۴	فتوت	۲۹۱	شناخت و معارف
۲۶۴	تنهایی و خلوت	۳۰۲	توحید
۲۶۷	حیات	۳۰۵	خرد و خردمند
۲۶۷	بی‌نیازی	۳۰۷	آرامش و نیکویی
۲۶۸	تسلیم	۳۰۷	مقام پیامبران
۲۶۸	رضا	۳۰۸	فریبکاری با مردم
۲۶۹	مراقبت	۳۱۰	لغزش‌ها
۲۷۰	هیبت و انس	۳۱۲	تصوّف و صوفی
۲۷۲	ظَنّ نیکو	۳۱۲	ترتیب احوال و مقامات
۲۷۴	محبت و دوستی	۳۱۶	پند و اندرز
۲۷۴	اندوه عشق	۳۲۴	وصایا و نصایح
۲۷۵	نشانه‌های عشق	۳۴۷	امر به معروف و نهی از منکر
۲۷۶	شکوه عاشق...	۳۵۱	مکاتبات
۲۷۷	تفاوت دوستی و عشق	۳۵۷	وصف طایفه صوفیان
۲۸۱	شوق	۳۶۸	در وصف ابدال
۲۸۲	سماع	۳۸۸	وصف دل‌های عارفان
۲۸۴	وجود	۳۸۹	حمد و سپاس متعال
۲۸۴	کمال		
۳۹۷	..... مردان و زنان عابد		
۴۵۵	..... خاتمه‌ی کتاب		
۴۶۱	عهد ناز و گمان نیکی	۴۵۷	دعای عارفی نعمت‌یافته
۴۶۵	ادب و آگاهی از شناخت...	۴۵۸	نامه‌ی اعتراف
۴۶۶	تعارض حال و مقام	۴۵۹	همتی ارجمند
۴۶۷	حال کسی که...	۴۵۹	شناخت کشفی...
۴۶۸	سپاس عارفی که...	۴۶۰	شناخت عرفانی...

۱۶۶	انصاف و نیکخواهی	۱۷۲	اندوه او
۱۶۷	صفت او	۱۷۳	عشق او
۱۶۷	ادب و قدرت وجد او	۱۷۴	حال او در ذکر و یاد خدا
۱۶۸	کمال عقل و خردمندی او	۱۷۴	خوراک او
۱۶۹	احوال او در لحظه‌های بسط	۱۷۵	در بستر مرگ
۱۶۹	احوال او در سماع و اشراف و...	۱۷۹	مناجات، ستایش و دعای او
۱۷۱	مجاهدت، اقرار و مراقبت و خوف	۲۰۹	کرامات
۱۷۲	مقام منت		
۲۱۹	..... سخنان		
۲۲۳	تواضع	۲۲۱	باب توفیق
۲۲۴	جود	۲۲۲	باب عبادت و عبودیت
۲۲۶	اخلاق	۲۲۴	توبه
۲۲۸	سخاء	۲۲۴	مجاهدت
۲۲۹	مهربانی	۲۲۶	زهد
۲۲۹	فقر	۲۲۹	پرهیزگاری
۲۵۰	ابتلاء	۲۳۰	توکل
۲۵۱	آرزوهای کوتاه	۲۳۲	اطمینان به خدا
۲۵۲	ذکر	۲۳۳	گرسنگی
۲۵۳	ولایت	۲۳۳	قناعت
۲۵۴	اخوّت	۲۳۳	خاموشی
۲۵۵	اراده	۲۳۴	یقین
۲۵۶	حلم	۲۳۵	صبر
۲۵۷	اسلام و ایمان	۲۳۶	شکر
۲۵۷	حدیث و الطّوا...	۲۳۷	تقوا
۲۵۸	حیاء	۲۳۸	خوف
۲۵۹	دوستی و صحبت برای خشنودی خدا	۲۴۰	رجا
۲۶۱	صدق	۲۴۱	اخلاص

۴۶۹	هشدار	۴۶۹	پرسش شاهد و حکمت عارف
۴۷۰	وصیت و خیرخواهی	۴۷۰	اعتراف، تسلیم و انصاف
۴۷۴	ذوق و عرفان	۴۷۴	قربتی که...
۴۷۷	دلایل محبت و امید	۴۷۷	قربتی پاک
۴۷۷	زمان روا داشتن دعا	۴۷۷	توحید سودایی است که...
۴۷۷	جایگاه دل	۴۷۷	تحلیل عرفانی و وصفی مقدّس
۴۷۹	ذوق و شوق	۴۷۹	نامه‌ای عرفانی
۴۸۰	حکمت	۴۸۰	حکمت والگی
۴۸۰	وصف عارفی که...	۴۸۰	در پاسخ پرسشی از تصوّف
۴۸۱	کرامات خواصّ	۴۸۱	ذوالنون، سرور حکیمان
۴۸۲	وصف محزون	۴۸۲	هشدار
۴۸۲	اوصاف و ویژگیان درگاه حق	۴۸۲	خیرخواهی و وصیت
۴۸۳	شرح نشانه‌های گشایش	۴۸۳	وصف عشق راستین
۴۸۳	وصیت و خیرخواهی	۴۸۳	حضور
۴۸۴	غیر خدا هرچه باشد	۴۸۴	سخن ذوالنون درباره‌ی...
۴۸۵	عنایت و ادب	۴۸۵	انواع شناخت
۴۸۵	وصف اولیای خدای رحمان	۴۸۵	مراتب یکتاپرستان
۴۸۶	وصف شیفتگی	۴۸۶	نشانه‌ی محبت
۴۸۶	سخنی برآمده از حالی پسندیده که...	۴۸۶	آرمان اهل شناخت
۴۸۷	تعالی ارواح در عالم انفتاح	۴۸۷	ذکر عارفان
۴۸۸	حکمت و معرفت	۴۸۸	حکمت سرشار
۴۸۸	صیادِ صحنه‌ها	۴۸۸	شرم
۴۸۹	نامه به خیرخواهی دلسوز	۴۸۹	ادب و هوشیاری
۴۸۹	یقین راستین	۴۸۹	آگاهی ارجمند
۴۸۹	دانش خردمند	۴۸۹	شوق و اشتیاق
۴۹۰	عالمان این امت	۴۹۰	حفظ بندگانی که...
۴۹۱	مناجات درونی	۴۹۱	همّتی بلند
۴۹۲	ظرف و تذکّر	۴۹۲	ادب

۵۱۵	پرسش صادقانه	۵۲۰	تجربید کَلّی و شناخت ادیب
۵۱۵	صدقِ مرید	۵۲۱	وصیت و خیرخواهی و پند
۵۱۶	تناسب نفوس	۵۲۲	حال و وصف پروا پیشگان
۵۱۷	حالت محبت ویژه خدا	۵۲۴	وصف اولیای رحمان
۵۱۷	وصیت و خیرخواهی	۵۲۶	نور الهی
۵۱۸	پاسخ عارف	۵۲۸	برای عاشق راستین زیان ندارد
۵۱۸	همدلی با مأنوس	۵۲۹	زنی ولّی و عارف و عاشق
۵۱۹	وصفِ وقت شناسان	۵۳۳	جدایی اما وصل

۵۳۴ ..... خاتمه

۵۴۹ ..... فهرس

۵۵۰	فهرست آیات قرآنی	۵۶۶	فهرست جای‌ها
۵۵۳	فهرست احادیث نبوی	۵۶۸	فهرست واژگان و اصطلاحات عرفانی
۵۵۴	فهرست نام کسان	۵۸۲	فهرست منابع

بخش سامان داده‌ام؛ نخست آن که دیباچه‌ای تقریباً مفصل درباره‌ی زندگی، استادان، اقران، شاگردان و عرفان ذوالنون نوشته‌ام و پس از آن ترجمه‌ی متن کتاب ارزشمند «الکوکب الدرّی» را آورده‌ام که امیدوارم در فهم شناخت عمیق و اصول طریق و خیال دقیق او روشن‌گر باشد و این همه را بیش از آن که خدمتی به ساحت ایشان بیندازم توفیقی برای خویش می‌دانم که این متن متین مدّتی یار شفیق و همدم تحقیق من بوده است.

ابن عربی تنها در این کتاب به او نپرداخته، بلکه در روح القدس نیز فرازهای بلندی از اشارات و عباراتش را در اوصاف اولیای حق آورده و بیش از سی بار در فتوحات مکیّه از او یاد کرده و ذکر او در آثار و رساله‌های دیگرش نیز هست و نظر به آن که هر دو تقریباً از یک دیار بوده‌اند (شمال آفریقا) و هر دو روزگاری را در شام و بیت المقدس و جبال گذرانده‌اند، توگویی از این حیث نیز بینشان پیوندی هست و رابطه‌ی ظریف دیگری هم بین آنان وجود دارد و آن این که محققان، پردازنده‌ی اصلی عرفان نظری را که ابن عربی نماینده‌ی آن است، ذوالنون می‌دانند و اصلاً از این جهت او را «ذوالنون فیلسوف» دانسته‌اند، حال آن که در نگاه و نظر این بنده روح او با این اصطلاح ناآشناست، هر چند خرد را می‌ستاید و برای آن جایگاهی بلند قایل است. این وصف را بیشتر کسانی درباره‌ی او به کار برده‌اند که معتقدند آموزه‌های نوافلاطونی که وارد فرهنگ اسلامی شده، در شکل‌گیری عرفان نظری تأثیر داشت. چنین به نظر می‌رسد اطلاق چنین وصفی بر او با تسامح و بدون تحقیق صورت پذیرفته است، ولی این واقعیت هم قابل انکار نیست که عرفان اصیل و شناخت والای ذوالنون از پشتوانه‌ی نظری بسیار عمیقی هم برخوردار است که «به گنّه آن نرسد صد هزار فکر عمیق». ولی حق آن است که عرفان او اصالت اصیل دینی دارد و تجربه‌ی راستین بومی - اسلامی است و اندر آن آینه می‌باید چنان نگریست که به راستی بتوان از حسن او آگاه شد و سخنان مشوّش و اتهامات پر از غشّ به کشف حقیقت خدمتی نمی‌کند. همچنین باید در نظر داشت که پژوهش درباره‌ی تجربه‌های شخصی که عارفان آن را به چندین لایه از دل خویش فرو پوشانده‌اند با برخی انوار که از آن بیرون می‌جهد، کاملاً در دسترس محقق قرار نمی‌گیرد، مگر برای کسی که از آن آزموده‌ها آزموده باشد و به قول حافظ:

شهریست پر کُرمه حوران ز شش جهت چیزیست نیست گزنه خریدار هر ششم

حافظ عروس طبع مرا جلوه آرزوست آینه‌ای ندارم از آن آه می‌کشم در هر صورت آنچه در این باره به شیخ اکبر، محی‌الدین، محمد بن علی بن محمد بن عربی حاتمی طایی اندلسی (م ۶۳۸) رسیده بود و آنچه که ما توانستیم درباره‌ی زندگی، اندیشه، ادب و عرفان این عارف بزرگ بیابیم و بگوییم به علاقه‌مندان عرصه‌ی شناخت شهودی و عرفان جاودان خداوندی تقدیم می‌گردد «تا چه در نظر آید».

مسعود انصاری، شانزدهم بهمن ماه، که یک‌هزار و سیصد و هشتاد و نه سال خورشیدی از هجرت فرهنگ آفرین آخرین پیامبر الهی گذشته است.

ذوالنون